

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitæte, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Cui, paragraph. 3.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

licentia facit, ut contractus sit omni ex parte validus, unde acquiritur jus tertio; hoc autem semel acquisitum, injustitia fieret, si posset invalidum reddi. Sanchez ibidem addit, si tunc superior nihilominus revocet licentiam, nolique, ut subditus stet ejusmodi contractui, non peccare subditum, si ei non stet. Verum hoc intelligere non possum; si enim ipse nobiscum concedit, tunc acquisitum esse jus tertio, qua ratione subditus in re tam clare injusta, atque adeo peccaminosa posset superiori obedire? tunc igitur solum poterit irritare contractum superior, & consequenter subditus illum non exequi, quando sine vlla licentia initus fuit.

a *Sancti. l. 9. de Matr. d. 40. n. 14. c. l. 7. in Dec. c. 31. n. 41. contra Less. l. 2. c. 40. d. 10. n. 15. dicentem, valide posse, sed non licite, sine justa causa.*

27. Disparitas denique, cur possit idem superior, qui dedit licentiam subdito, ut voveat, vel eius successor, irritare religiosi vota, non verò possit promissiones homini factas, est, quia ex voti approbatione non acquiritur jus tertio, sed Deo, cuius vices cum superior gerat ad gubernandum subditum, potest, saltem ex justa causa, eidem remittere jus Deo acquisitum: contra, cum non gerat hominis vices, jus homini acquisitum remittere non b valet.

b *l. Sancti. l. 9. de matr. d. 40. n. 14.*

§. II.

Quid?

1. Quid modo idem, quod debetur, vel ejus aestimatio restituenda

fit, patet ex dictis. Solum id superest notandum, an ut me occultum furem non patefaciam, possim rem extantem retinere, eiusque valorem restituere? respondeo, id non posse passim contingere; quia tunc potero a media alia persona, quæ de me tacet a, restituere. Quando tamen, licet rarissimè, eveniret, ut meam famam tertiæ personæ credere merito non audeam, aio, tunc licere, valorem reddere, etiam si putem, Dominum nolle valorem, sed velle omnino rem: ratio est, quia pluris facienda est mea fama: advertite, de notabili fama esse sermonem, ac notabiliter excedente aestimationem, quam assequeretur Dominus de re sua, ut ex superius dictis colligi potest. Immo casus, licet etiam rarus, esse posset, ut propter meam eandem famam, nec rem ipsam, nec valorem restituere tener, sed expectare mihi liceat, donec nanciscar personam aptam, qua media restituam, &c. Vel si nunquam inveniam, nunquam restituam; ratio eadem, quia mea notabilis fama exiguo proportionaliter damno alterius pecuniario prævalere semper debet.

a *Dicast. l. l. 2. de rest. t. 2. d. 11. d. 20. num. 121.*

§. III.

Cui?

1. **S**ane Domino: sed adhuc dux obviam se mihi faciunt quaestiones; alias faciliores vide apud alios; prima, an Domino restituendum id, quod eidem allatum sit damnum? secunda, cui restituendum quan-

Q 0 0 3

do Domi-

do Dominus non appareat? singulas breviter percurramus.

*An restituenda Domino res ipsi no-
civita?*

2. Habeo apud me Petri gladium & vestes, an possim primo, debeamque eidem restituere gladium, quo ipse sit certo occisurus contra justitiam suam inimicum, vel etiam fortè se ipsum? secundo, an vestes, quibus certo vsurus creditur ad fornicandum. Dixi (certo,) nec enim sufficit dubium, cum nemo sit præsumentus in dubio acturus male; immo neque probabilitas, moralem certitudinem non pariens, quia si sit probabile, Dominum hoc gladio peccaturum, erit etiam probabile oppositum; at in pari probabilitate melior est conditio Domini, qui rem suam apud te possidet, ut alibi *a* dictum est fusè. Exciperem furiosum; huic enim non redderem gladium, etsi solum probabiliter, immo & si sola suspicione timeam aliquod proximo malum. Ratio est, quia sic favebo fortè innocenti, & ex alia parte furioso, dum talis est, nullam injuriam facere censeor.

a lib. 1. c. 3. à §. 3. & deinceps.

3. Iam verò, quoad prius, assero, regulariter me non teneri, immo me peccare contra charitatem, si restituam rem ei, qua vsurus sit ad peccandum contra justitiam *b*: ratio est, tum quia hic non agitur de deneganda restitutione, sed de differenda: atqui maior ratio differendi, quam velle expectare bonum & utilitatem ipsius Domini; tum quia, si quando possum, debeo

auferre gladium ab eo, qui vult occidere innocentem, quanto magis gladium denegare?

b S. Tho. hic ad primum.

4. Addidimus illud (regulariter) nam aliquando denegare non teneor. Primo, quando non possum sine magno meo incommodo, v. g. cum periculo meæ vitæ, vel fortunarum, nisi fortè bonum commune exposcat, ut ne tunc quidem reddam, juxta alibi *c* dicta; tunc bonum commune præferendum esset meo.

c sup. l. 6. c. 1. §. 2. num. præfatum 4.

Secundo, si ex mea denegatione secutura essent maiora, vel æqualia mala; cum enim tunc spes non esset obviandi malis, cessaret ratio rem alienam retinendi; vide mox n. 10.

5. Addidimus item (peccare contra charitatem) quod certum est. Quid vero? peccabone etiam contra justitiam, ita ut obliget ad restitutionem, si Dominus damnum injustè alicui inferat, eo v. g. gladio, quem ego culpabiliter reddidi? Molina *d* docet, me peccare solum contra charitatem, Lessius *e* verò contendit, etiam contra justitiam, idemque multis probat Salonijs *f*.

d Mol. t. 3. d. 755. e Less. lib. 2. c. 16. dub. 4. f Salonijs hic contr. 2.

6. Profecto Lessij sententia probabilior est quia tunc valde proximè cooperarer ad injustam illam actionem occisionis, reddendo gladium, quem negare possem: dices; neque contra charitatem, neque contra justitiam pecco, reddens pecuniam debitam ei, qui illa domum, vel navim empturus est, in

est, in quibus certo scio, vsuras, fraudes & illicita mercimonia à Domino esse exercenda, ergo neque in casu nostro; respondeo, negando consequentiam; nam illa delicta valde sunt remota à mea redditione pecuniæ; quod si quæ cooperatio cum peccato alterius appareat, satis excusatur à debito, quod ego habeo, reddendi Domino pecuniam suam; at prædicti gladij & similibus redditio, de qua nos loquimur, proxima est ipsi actioni iniusta, quæ facienda est. Quare, si non est aliqua maior & urgentior ratio reddendi, qualis esset metus mortis vel similis magni mali, non excusabor à peccato; non solum contra charitatem, quod omnes concedunt, sed nec à peccato contra iustitiam, quod cum Læsiō contendimus, quia eadem cooperatio tam propinqua ad actionem iniustam, me etiam iniustum constituit, quasi socium & complicem ejusdem delicti contra iustitiam.

7. Instas: nemo tenetur ex iustitia (etiam si possit) defendere innocentem, nisi id ex officio illi incumbat; tenetur enim solum ex charitate, si sine suo notabili incommodo possit, ergo neque ego teneor ex iustitia denegare gladium volenti occidere eundem innocentem, sed solum tenebor ex charitate. Respondeo, nego consequentiam; aliud enim est defendere innocentem, ad quod non teneor, nisi ex charitate; aliud, non cooperari ad occisionem innocentis, ad quod teneor, etiam ex iustitia; & huius ratio est, quia cooperari, est positivè esse veluti socium & complicem delicti, quod non est, non defendere, respectu cui non

incumbit ex officio. Et hinc etiam fit, ut si Dominus occisurus inimicum, sumeret ex se gladium suum à mea domino, & ego non impedirem, cum possem, fit, inquam, ut ego tunc solum contra charitatem delinquerem, quia tunc non cooperarer quasi confocius, sed solum negative me haberem.

8. Instas iterum: ergo etiam ego peccarem contra iustitiam, si redderem pecuniam promissam pro vsurario, quia scio, ipsum vsurum ad iniustas vsuras, quia dando illi materiam tam proximam vsuris, jam cooperarer cum illo veluti socius ad iniustum lucrum. Respondeo, ita esse per se, & nisi ex aliquo capite accideret excusatio; at certè semper accidit: primò, ne rixæ sint cum vsurario: secundò, ne ego habear infidelis: tertio, ne quando iterum mutuo indiguerò, idem vsurarius, vel alius mutuum mihi deneget: adde denique, maximè me excusari ex eo capite, quod vsurarius semper sit paratus ad iniustum lucrum extorquendum; de qua re alibi g. dictum est satis.

g. sup. lib. 4. c. 1. §. 4. à num. 8. præsertim 42.

9. Quoad posterius, assero h, me non teneri restituere, immo contra charitatem me peccare, si restituam id, quo certo scio Dominum peccaturum contra alias virtutes à iustitia, nisi accedat excusatio; ratio est, quia ex lege charitatis tenemur, succurrere proximo indigenti, quando sine magno incommodo possumus, ut hic nos posse supponimus. Quamvis ergo creditor absolutè habeat ex vi iustitiæ jus petendi suum, non tamen hic & nunc, quando

quando eius peccatum facile per denegationem illam removeri potest: iustitia enim non est contraria charitati, sed potius illi maximè subordinata.

h. *Less. l. 2. c. 16. d. 4. Mol. d. 755. Val. hic q. 6 p. 7. in S. Tho. 2. 2. q. ult. art. 6.*

11. Virges: si Dominus vellet uti sua pecunia ad peccandum, tu non posses illam pecuniam auferre, ut peccatum impedires; satis enim est, si vitæ (quando spes est emendæ) correctione fraterna, ergo neque potes ejusdem Domini pecuniam denegare. Respondeo, nego consequentiam: nemo enim tenetur impedire alienum peccatum, vi detinendo, vel res ejusdem auferendo: hoc enim esset magnum onus, & ex se valde fidelibus incommodum: at tenetur impedire non concurrente, non præbendo positivè materiam, & instrumenta ad peccandum, quia id non est ex se valde onerosum & incommodum.

Signatè dico, ex se, & num. præcedente dixi (nisi accederet excusatio) nam sæpissimè excusantur fideles, restituendo: primò, quia negare non possunt Domino sine periculo notabilis mali; si enim ipsi non restituent, potest Dominus agere coram iudice, & illos compellere; qui cum non possint probare pravam Domini intentionem, patiuntur litis expensas, infidelitatisque notam, idque sine fructu; nam Dominus suum recuperando per iudicem, intentionem malam, ut libuerit, exequatur. Secundo, quia si res agatur inter æquales, facile suboriuntur inimicitiae, unde peiora mala consequerentur: quibus colligo, Dominum serio petent &

suum, valde raro, posse repelli; quantumvis eius malus finis cognoscatur, quia valde raro ex denegatione incommodum notabile debitori cessabit.

Cui restituendum, non apparente, seu ignoto Domino?

21. Nisi hic distinguas, facile, ut certè non raro etiam doctis accidit, prolaberis. Quatuor hinc sunt diversi casus; primò, quando Dominus est valde distans: secundò, quando est defunctus: tertio, quando est ignotus, seu incertus: quarto, quando rei de qua agitur, Dominus nullus est; de primo dicetur mox in circumstantia Quo loco; de ceteris hic.

Defuncto Domino rei, cui sit illa restituenda?

12. In hoc casu restitutio facienda est legitimo hæredi; legitimus autem est, vel per testamentum, vel per iudicis sententiam, vel per legum dispositiones, ut cum ab intestato remanet hæres, qui est strictior in gradu. Ratio dicti est, quia hæres succedit in omnia jura realia defuncti: idem enim est, esse hæredem.

23. Quid, si defunctus nullum habeat hæredem, nec de rebus suis disposuerit, quando bona ab ipso relicta vacant bona vacantia? respondeo, ex se hæc de jure naturæ sunt primi occupantis; habentur enim pro derelictis, nulliusque Domini sunt; siquidem mortuus amittit omnia bona temporalia, nec eorum amplius in alia vita Dominus est: cum ergo ante mortem nihil

nihil disposuerit nunc vero post mortem disponere non possit, remanent ea bona sub nullius dominio.

Dices; disposuit tacite & interpretative, ut illa distribuerentur inter pauperes, vel loca pia, pro ipsius anima. Respondeo; quid si hic erat gentilis? *gg* quid, si est in inferno? quid, si alijs voluisset relinquere, & quia loqui non potuit, non disposuit? valde igitur incerta est hæc tacita voluntas, atque adeo viventes nunc obligare non poterit.

gg *Sotus Petr. Nav. Vasq. Less. apud Dicastil. loco mox citando n. 373.*

14. Dixi autem (ex se, & de jure natura) nam in aliquibus regnis applicantur Fisco, vel sive per leges, sive per consuetudinem introductam timoratorum, ejusmodi bona distribui solent, & debent *h* pauperibus, vel locis pijs. Unde & his Bulla compositionis, facit, ut pluribus ingeniose docet, P. Franciscus i Bardi. Mobilia peregrinorum, si hi decedant intestati, & sine hæredibus, distribuuntur in pias causas, per manus Episcopi illius loci, ut habent jura, *l* de quibus videantur Doctores *m*.

h *Dicastil. li. 2. de just. tr. 2. d. 9. dub. 14. n. 380 citans. Azor. & Reginaldum, sed quid, si debeant solum ex consuetudine emgruente, non vero obligante? i Bardi li. 2. seleg. Mor. q. 16. 1 Aut, Omnes peregr. & communia, de successionibus. in Vide de his Mol. t. 1. de just. d. 53. Dic. l. c. aliofque passim.*

Ignoto vel incerto Domino, cui restituendum?

15. Distinguendus est Dominus incertus ab ignoto. Si debes rem huic vel illi, nec scis determinatè, cui, erit Dominus incertus; si vero debes rem

alicui determinatè, nec illum villo modo (facta morali diligentia, quæ semper, pro qualitate rei, facienda est) cognoscere datur, ut si furatus sis à viatore tibi incognito, certus erit Dominus, licet ignotus.

16. Quoad prius, tria breviter sunt notanda: primum, quando scitur, nempe pertinere ad vnum ex duobus, vel tribus, sed ignoratur, ad quem determinatè pertineat, debet *n* inter illos dividi, juxta ipsorum voluntatem, immo & pro rata majoris vel minoris probabilitatis vel dubij, ut alibi dictum est à nobis *o* in simili.

n *Less. l. 2. c. 15. dub. 1. n. 2. l. Ludovicus à Cruce in Bullam cruciatæ d. 3. dub. 6. n. 4. ff. o l. 1. c. 3. §. 3. & §. 7. v. restit.*

17. Secundum, quando *p* quis communitatem aliquam, redditus *v. g.* vel feudum alicuius civitatis læsit, restitutio faciendæ est ipsi communitati, non autem particularibus civibus, quia communitas ipsa læsa fuit.

p *Vasq. de restit. c. 5. §. 4. du. 1. Rebel. 1. p. l. 2. q. 12. & l. 1. q. 15. Molin. t. 2. à d. 544. Less. l. 2. c. 14. dub. 6. & 7. c. 3. dub. 1. Azor 3. p. l. 4. c. 26. Dicastil. l. 2. de just. tr. 2. d. 9. dub. 14. n. 365.*

18. Quidam Senator prædivitis civitatis, dum eam gubernaret, seposuit sibi ex publicis redditibus aureos mille, meq; interrogabat, an posset eos distribuere in pauperes ejusdem urbis, & sic ab onere restitutionis liberari? respondi, nequaquam; quia in aureos illos, non magis jus habent inopes, quam locupletes. Debent ergo restitui ipsi aulario publico. Quando enim defraudantur ea loca, quæ faciunt vnum corpus ex multis, ut Montes pietatis, omnes

P p p

Seminaria, Hospitalia &c. non defraudantur ipsi peculiares Alumni, Convictores, Infirmi &c. non satisfit restituyendo his, sed omnino restitutio facienda est ipsis locis defraudatis, ad quorū deinde superiores pertinebit, ea bona restituta simul cū ceteris administrare.

19. Tercium : quando quis læsit non communitatem ipsam, ut dictum est, sed multos ex ipsis particularibus, qui cognosci nequeunt, ut quando in bello injusto civitas deprædatur, restitutio fiat, vel Episcopo, vel viro probog, qui dividant in singulos cives, pro damno accepto, quantum fieri potest. Quod si hoc idem non potest, ut accidit, quando quis defraudat in pretio vel mensura eos, qui emunt minutiores cibos; nemo enim potest scire, quos in particulari læsit, scit tamen, læsisse hanc viciniam, hanc civitatem, hunc populum; tunc iudicio prudentis viri, aliquod bonū his defraudatis commune faciat, quod, quantum fieri potest, damnum compensetur, vide citatos; atque hunc juvari posse per Bullam compositionis, ubi ea conceditur, monet rectè Ludovicus r à Cruce.

q Delug. t. 1. de iust. d. 6. sec. 12. n. 148. in simili; versio, hinc inferat primo. r Ludov. à Cruce in Bull. Cruc. d. 3. dub. 14. n. 3.

20. Quoad posterius, id est, quando certo constat, adesse rei Dominum, qui sit omnino ignotus, duo casus sunt distinguendi. Primus casus est, quando res venit restituenda ex radice injustæ acceptionis, vel similis injustitiæ. Et tunc si facta diligentia inveniri Dominus non possit, est omnino ex definitione Alexandri ss Pontificis pauperibus,

bus, vel locis pijs distribuenda: in hac enim & simili materia sub pauperum nomine semper intelliguntur etiam loca pia. Posse tamen etiam in hoc casu vsui esse Bullam compositionis, merito notant Doctores, t ut etiam, si is est verè pauper, posse sibi applicare, idē notant u; & denique addunt idem, etiam posse dari & debere, x si sint heredes, consanguineis Domini rei ablatae, patri v. g. filio &c præsertim, si ij sint pauperes. & ita prudenter iudicetur velle Dominum.

ss c. cum tu. De usuris, ubi Alexander III. usuras jubet tradi pauperibus, quod Doctores extendunt ad alia ex quocumq. delicto. Dicast. l. 2. de iust. tr. 2. d. 9. dub. 14. n. 368. s Nav. in man. c. 17. n. 43. & communiter apud Dicast. l. c. n. 38. r Mol. d. 748. Lud. à Cruce l. c. aliq. u Molin. d. 747. Lessl. l. 2. c. 5. n. 41. x Delug. t. 1. de iust. d. 20. sec. 8. §. 1. n. 191. fin. & latius ib. d. 6. sec. 12.

21. Secundus casus est, quando res restituenda venit ex contractu iusto, vel ex re, quocumq. modo bona fide accepta, & communis difficultas solet hic esse de rebus casu inventis: (nam de habitis ex dicto contractu mox dicam n. 31.) v. g. de marsupio nummis pleno, annulo aureo, libro &c. fortè inventis in via, in templo, in platea, quæ præsumuntur habere sine dubio Dominum, Facta enim diligentia, nec Domino invento, cuiam hæc erunt restituenda?

22. Duplex, ut solet, est sententia; altera a communis, debere pauperibus distribui. Ratio est, quia cum hæc bona habeant actualem Dominum, non sunt censenda bona derelicta, quæ sint primi occupantis, sed sunt applicanda juxta præsumptam

præsumptus Domini voluntatē, quæ certè, saltem inter fideles est, ut pauperibus, vel in cultū Dei locis pijs distribuatur.

a *Mol. t. 3. disp. 746.*

23. Altera minus est communis b, sed mihi, vel probabilior, vel æque probabilis (certè P. Franciscus Turrisi nostræ Societatis doctissimus Theologus, & in Philosophicis amantissimus præceptor meus, hanc meliorem appellabat) docet, posse quempiam rem ejusmodi sibi retinere, animo tamen, ut si compareat Dominus, ei illam reddat (si tamen nondum eam consumpserit) vel in quo factus sit ex illa ditior; ratio huius sententiæ est, quia quamvis verè, & ut ita dicam, physicè, hæc inventa non sint bona derelicta, sunt tamen moraliter quasi derelicta: cum enim Dominus non habeat spem rem suam recuperandi, jam non amplius, secundum humanam æstimationem, judicatur, amplius de illa velle disponere; cedunt ergo primo occupanti. Non autem esse hæc bona vacantia, nimis est clarum, quia vacantia ea solum sunt, quæ relinquuntur à defuncto, modo insinuato n. 14. qualia certè non sunt, nec præsumuntur esse ejusmodi inventa. Adde ipsam praxim, qua videntur omnes celsisse suo juri in rebus omnino deperditis, cum sapissimè ne timorati quidem ea pauperibus distribuunt, sed suæ sorti attribuant, ea invenisse. Adde iterum, Dominum magis præsumi, velle rem suam servari apud inventorem, ut si fortè, antequam res consumatur, ipse Dominus compareat, ipsi reddatur, quàm distribui pauperibus, qui

statim rem consumunt, nec spem ullam relinquent reddendi.

b *Sotus l. 5. de just. q. 3. art. 3. Arag. 2. 2. qu. 66. art. 5. & Mol. fatetur hanc sententiam doceri à multis recentioribus, Vasquez, Malderus, Castropal. p. 19. de just. in gen. d. unica puncto 4. alijque apud Delugo t. 1. de just. d. 6. sec. 12. n. 138. & apud Dicast. l. c. n. 422. quam ipse probabilem etiam vocat num. 481.*

c *Mol. . 1. tr. 2. d. 53.*

24. Ex his vides, me non fundare, ut alij d faciunt, hanc doctrinam, quasi dicam, hæc inventa verè non esse sub physico dominio sui Domini: solum enim dico, statim atque facta diligentia, Dominus non apparet, moraliter judicari, esse sub dominio nullius, propter voluntatem præsumptam Domini, nolentis amplius de re illa disponere.

d *Vide Delugo l. c. sec. 1.*

25. Obijcies cum Molina e, qui sic contra Sotum, atque adeo contra nos argumentatur: si hæc inventa bona post exhibitam diligentiam essent derelicta, & ab inventore retineri possent, possent etiam retineri acquisita ex delicto, v. g. ex furto, vel v'sura, quando horum ignoratur Dominus, quia pari modo essent existimanda derelicta. quod tamen negavimus numero 20.

e *Mol. l. c.*

26. Respondeo, magnam adesse disparitatem, & totam ducendam ex voluntate interpretatiua Domini, qui jam supponitur adesse, licet incognitus. Hic enim rationabiliter præsumitur velle, ut inventor, & vniuersim

P p p 2

omnes

omnes bonæ fidei possessores, ea inventa servant, immo ipsi fruantur, quādoquidem bona fide, & sine injuria ipsius Domini occupare: at nullo modo præsumitur velle, ut ille, qui injurius fuit, ea bona per injustitiam arripendo, eadem sibi servet, vel ijs fruatur; judicatur ergo Dominus, sua bona aliquando quasi deferere, non tamen profure sibi injurio, sed pro nulla injustitia culpa laborante.

27. Dixi (quasi) nam Molina reprehendit Sotum, perinde ac si diceret, hæc esse secundum omnem rationem derelicta, id quod certè ita non est; quia omnino derelicta non sunt, si Dominus actu, licet incognitum habeant. Nos igitur dicimus, esse quasi derelicta, quoad hunc effectum, quod ex præsumpta Domini voluntate, possit ea sibi, donec fortè Dominus compareat, retinere.

28. Quid si comparent forte Dominus, res inveniat consumpta omnino? respondeo, si res sit bona fide consumpta, nec inventor sit ex illa refactus in aliquo ditior, puto, ut modò innuimus, non debere Domino æquivalens, quia bona fides liberat ejusmodi inventorem ab onere restitutionis. Idem dicendum esse in casibus supra dictis, quando quis sibi, ut vero pauperi, rem applicuit, meritò docet Less. f. Quod si res extet, vel aliquid, in quo factus sit inventor ditior, sanè debet Domino comparenti reddere; nemo enim debet alienis rebus ditescere; id quod ita verum est, ut etiam ex probabiliori sententia, g si ea inveniantur jam pauperi distributa, debeat pauper Domino comparenti reddere, si illa pauper in individuo habeat, vel factus in ijs rebus fuerit ditior.

f Less. l. 2. c. 14. dub. n. 42. alique apud Dicastill l. c. 2. de just. tr. 3. d. 9. dub. 14. n. 391. & deinceps. Molin. & Less. contra. Petr. Navar. & Redr. apud Barth. à S. Faust. in spec. Conf. d. 4. q. 178.

29. Denique tria adverte. Primum, si rem alicuius invenisti, & acquisivisti, cum magno periculo, v. g. si ex incendio rem illam liberaisti, Domini est, non tua: tu vero potes ætimationem tui periculi & laboris exigere gg, ut etiam expensas damnumque emergens incrumque tibi fortè vere cessans &c vide, quæ dixi t. 3. c. 2. §. 8. numero 12. pro ipsa tamen sola inventione nihil ex h justitia potes requirere, sed solum ex gratitudine; ratio huius est, quia tota res inventa Domini est, tota igitur reddenda; at si tu aliquid necessario exigas, jam non totam redderes; ratio autem, quod pretium tuæ diligentia potes exigere, est, quia utilis gestor negotij Domini fuisti. Ergo potes aliquid moderatum accipere; moderatum, inquam, quia secus, non esses utilis gestor negotij, ut alibi dictum est.

gg Less. l. 2. c. 5. dub. 19. num. 67. h Covarr. Reg. peccatum p. 2. §. 3. nu. 3. alijs citatis. i supr. tr. 2. c. 8. à n. 7.

Quod dixi de re ab incendio erepta, dictum reputa de erepta ex naufragio: solum hic additur excommunicatio Bullæ Cœnæ contra occupantes bona naufragantium; ubi semper intellige, si adsit ac nosci possit Dominus: secus, de illis decerne, sicuti de rebus derelictis ab incognito domino.

Præterea rectè aliqui l docent, non incurri excommunicationem ab eo, qui illa

qui illa bona capit, animo eadem restituendi veris Dominis: licet inter ipsos utatur, modo impotens non fiat restituendi Domino, fortè comparenti.

1. *Suar. t. 5. de censuris, in expositione Bullæ. Cœna d. 21. sec. 2. allatus à Delugo t. 1. de just. disp. d. sec. 10. n. 99. Castrop. tr. 6. d. 3. p. 5. n. 2. Dian. p. 9. tr. 8. ref. 36. vers. notandum tertio.*

Si quis furetur, vel dono accipiat hæc bona naufragantium ab eo, qui primo occupavit, contrahetne hanc excommunicationem? contrahere docet Suarez *m*, quia quamvis mediate, adhuc accipit naufragantium bona. Negat Sayr, *n* probabilius, quia Bulla loquitur solum de primo occupante.

m *Suar. de censuris d. 21. sec. 2. nu. 33. n* Sayrus & Sonka allati à Diana p. 9. tr. 8. ref. 36.

Ligna denique ex inundatione fluminis asportata Domini quidem sunt, sed ex ipsorum qualitate, distantia Domini, labore in eripiendo collige, an Dominus pro derelictis habuerit: nam tunc primi occupantis erunt.

o *Mol. tr. 2. d. 155. o Castrop. de just. in genere, d. unica p. 19. n. 6.*

30. Adverte secundo, adesse aliquas leges applicantes hæc inventa quibusdam locis vel operibus pijs, quas puto, non esse usu receptas, saltem quoad forum conscientie, & ante iudicis sententiam, lege Doctores *p*.

p *Petrus Navar. l. 4. de restit. c. 2. n. 12. Ludovic. à Cruce in Bullam Cruc. d. 3. dub. 15. Molina t. 1. tr. 2. d. 53. eto. 3. d. 750.*

31. Adverte denique tertio, mihi non esse improbable, quod docet Petr.

Nav. nimirum debita ex contractu posse, tamquam derelicta, post factam diligentiam, Domino non apparente, retineri; quia hæc comparari merito possunt cum inventis, quandoquidem ignotum habent Dominum, ut supponimus; & per hoc responsum est ad illud, quod numero 21. promissimus, fore hic resolvendum.

q *l. unica C. de Thes. lib. 10. § The- sanros. Inst. de rer. divis. Less. l. 2. c. 5. du. 12. n. 58.*

Nulla existente Domino, cui res restituenda? ubi de thesauris.

32. Sub nullius dominio sunt ea, quæ sive à Dominis sunt omnino derelicta, ut quæ Dominus ipse à se proijcit, sive Dominum nunquam habuerunt, ut gemmæ rudes ad littus inventæ. Huc spectat thesaurus, qui definitur esse, vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, ut jam dominum non habeat. Addit Less. id verum esse, quamvis sciatur, quorum maiores thesaurum condiderint; nam quod tanto tempore desijt possideri, desijt esse in dominio, tum recondentis, tum eius hæredum. Ita Less. à quo dissentit Delug. *s*, quia tempus quantumcumque diuturnum non tollit dominium rei à suo Domino, si is cognoscatur. Equidem adhæreo Less. quia ex diuturno tempore clarè colligitur, Dominum voluisse derelinquere, seu à se illam pecuniam proijcere &c.

r *Less. citatus à Delug. mox citando. s Delugo t. 1. de just. d. 6. sec. 11. n. 111.*

Quid autem de illo casu, quem alibi in alium finem enarravimus? de

P p p 3

Nocte

Nocte quidam avarus senex terra in-
fodit thesaurum; ego id casu præsen-
ti, possumne hodie judicare, illud aurum
esse derelictum, & juxta mox dicenda,
mihi illud effodere? respondeo, si sum
certus, eum non infodisse ad custodi-
am, sed animo, ut illic thesaurus impo-
sterum lateret, & pateret nemini, pos-
sem, puto, mihi auferre; at si adver-
tam, infodisse ad meram custodiam,
certè non possem. Ratio utriusque di-
sti est, quia si ad custodiam, non desistit,
auri dominium esse apud senem: at si,
ut lateret in posterum, jam præsumitur
senex abdicasse à se, suisque hæredibus
illius thesauri dominium, instar Cratis
Philosophi, qui suas omnes divitias in
mare projecit, ut liberius Philosophia
vacaret.

^t *sup. lib. 2. c. 6. §. 2. de supersti-
tione n. 12.*

Thesaurus inventus.

33. Sed jam propius ad rem nostram
veniamus; dico primò, adesse quasdam
leges in jure communi circa thesauros.
Primam, si in loco proprio inveniatur
thesaurus, totus esto inventoris. Secun-
dam, si ubilibet inveniatur per artes
magicas, vel malas fisco regio applice-
tur. Tertiam, si in loco alieno, de in-
dustria, absque Domini consensu, totus
Domino loci cedat. Quartam, si in eo-
dem loco alieno, sed casu, dimidium sit
invento is, dimidium Domini loci.
Quintam, si in loco publico, dividatur
inter fiscum, vel civitatem, & inter in-
ventorem; si verò in Ecclesia, seu loco
sacro, quod non sit in ullius bonis, pari-
modo inter Ecclesiam seu Prælatum, &

inter Inventorem dividatur. Quid
fiat, quando est duplex Dominus, alius
quoad proprietatem, alius quoad
usum fructum, vel quid simile, præter
juris ^u peritos passim, legatur etiam
apud ^x Theologos.

^u *Jurisper. in leg. modo citatas, &
passim. x Mol. d. 56. Less. l. c. Caram,
Delug. l. c. l. 2. theol. mor. à num. 298.
& passim.*

34. Dico secundo. De jure naturali,
immo & gentium, thesaurus est inven-
toris ^a; ratio est, quia in nullius est
est dominio, ut ex thesauri definitione
modò allata manifestè apparet. Si
aliquod damnum fecisti, ut thesaurum
arripes, v. g. vineam extirpasti, vel
murum destruxisti, &c. hoc totum
deberi Domino restitui, dubium esse
non potest.

^a *Delugo l. c. nu. 112. Mol. d. 56.
Sotus l. 5. de just. q. 3. art. 3. Med. lib. 1.
de just. c. 4. & communiter.*

35. Porro, quoad forum externum,
videant jurisconsulti, quo se exten-
dant illæ leges, aliæque fortè proprie
municipales. Quoad forum inter-
num, & in conscientia, sic habet Sylv.
^b: Secundum Petrum de Palude
hodie ubicumq; inveniatur thesau-
rus, de consuetudine est principis. Sed
ego dico, istam consuetudinem in
conscientia non ligare, quia non est
introducenda per modum legis, sed
violentiæ; nec fuit unquam moribus
ventium approbata, nisi violenter.
Est etiam contra jura Canonica, quæ
volunt, bona incerta, si restituenda
sunt, esse pauperum; & si non sunt
restituenda, est contra jura civilia, &
contra naturalem æquitatē, ut patet
in d. §.

„ind. §. thesauros. vbi dicitur, quod
„D. Andr. naturalem æquitatem se-
„cutus &c. voluit thesaurum inven-
„tum in proprio fundo esse totum in-
„ventoris. contra quam æquitatē con-
„suetudo non potest. Hæc Silv. qui
„quamvis loquatur de consuetudine ap-
„plicante totum thesaurum Regi, tamen
„multum favet asserenti, eiusmodi om-
„nes leges civiles esse pari modo vio-
„lentas, quod nolo discernere. Lege Ca-
„ramuel. c. aliosque.

b. Sylv. v. inventum. n. 13. fauent So-
lus & Medin. l. c. quatenus negant, prin-
cipem posse statuere, thesau. totos esse suos,
lege Franc. Bardi in select. mor. l. 2. theol.
moral. n. 289. fauet ex parte Bannes, aliq;
apud Dicast. l. 2. de just. tr. 2. d. 9. dub. 15.
n. 310. & propendit, Less. l. 2. c. 5. du. 17.
n. 66. citans Sylv. & Sorum, quibus adde
Trull. in expl. Cruciat. l. 33. casu 14. n. 10.
adducentem Lopez, qui dicit, Inventorem
non obligari, quid dare principi, antequam
exigatur.

36. Ex eo capite, quod thesaurus
de jure naturali est Inventoris, sequi-
tur, posse te i. emere ab alio fundum,
in quo scis (etiam certò) adeste the-
saurum; cum enim ex vna parte the-
saurus infossus nullum habeat Domi-
num, & consequenter Dominus fundi
non sit Dominus thesauri; atque ex
altera parte tu fundum iusto pretio
emas, ut supponimus, non est, unde vl-
la culpa committatur, quidquid aliqui
nimis scrupulosè dixerint.

i. S. Thomas, Bannes, Navar. Mo-
lin. Val. aliique apud Turr. d. 43. dub.
3. num. 1. adde Vasquez aliosque apud
Delugo l. c. n. 126. 1. Angelus, Tabiena,
Armilla. apud Turr. ibid.

37. Dices, at fundus, in quo adest
thesaurus, maiori pretio est dignus;
respondeo, non ita. Dignus enim est
solo pretio, secundum communem
hominum existimationem, quæ est
regula constituens pretia rerum, ut
suo loco dictum est: at, donec lateat
thesaurus, communis æstimatio est,
perinde ac nullus omnino lateret.
Dari solet exemplum de Pharmaco-
pola emente vili pretio fascem li-
gnorum, in quibus cognovit ad-
esse pretiosissimam herbam com-
muniter ignotam.

38. Denique audi resolutionem
Caramuelis, m. circa casum, qui
frequentè accidere solet. Petrus
conduxit operarium, ut puteum ef-
foderet in domo sua, nempe diurni
floreni pretio, & hic ollam auro ple-
nam invenit; cuiusnam invenit, sibi,
aut conductori? respondeo, sibi,
ratio est, quia illud est Inventoris.
Stando enim in jure naturæ, omnes
thesauri, cum ex se nullius sint, fiunt
inventoris, qui nihil tenebitur dare
Regi, nihil reipublicæ, nihil Domi-
no agri, in quo reperit. Sed nunc
Petrus est inventor, ergo &c. Obij-
cias; at vrinator mercatori gem-
mas in mari quærit: respondeo, ita.
quia conductus est ad gemmas quæ-
rendas, & operarius conductus
fuit ad aquam quærendam, non
thesaurum; & sicut dictus vrinator. si
fortè in mari inveniret ensẽ, sibi
illum acquireret, sic thesaurũ fissor
&c. Addit; sic si lapidis lapsu vulne-
retur, aut occidatur casu operari⁹, sa-
nè Petrus nõ tenetur, operario ratione
istius damni non prævisi; ergo neq;
operarius;

operarius, ratione thesauri casu in-
 venti Taceat ergo operarius, &
 gratias agens Deo custodiat, beatior
 sine teste. Hæc ille, abstrahens à
 legibus positivis, de quibus postea
 loquitur, & de quibus paulo ante nos
 egimus, deque iisdem videatur Franc.
 Castill. t. 2. dec. 240.
 m. *Caram. l. c. num. 288.*

§. IV.

Quantum?

Tantum debet restitui, quan-
 tum est ablatum; ablati au-
 tem nomine intelligi damnum,
 lucrum, fructus, &c. jam satis in supe-
 rioribus est explicatum.

§. V.

Quo modo?

Nisi sit alicui a obviandum
 scandalo, satis erit, si restitutio
 fiat, sive occultè, sive publicè;
 sive per te, sive per alium: non enim
 est deneganda restituenti suæ famæ
 conservatio. Porro aliquot mihi fue-
 runt propositæ difficultates, quæ ad
 huius circumstantiæ dilucidationem
 facere possunt, & sunt ejusmodi.

a *Dicastill. l. 2. de just. tr. 2. d. 11.*
dub. 10. n. 127. vide sup. §. 3.

*Restitutio facta Domino illam non ad-
 vertenti.*

2. Prima. An satisficiam, si ita oc-
 cultè restituam, ut ne ipse quidem

læsus advertat? debeo v. g. tibi centum
 ex injusto, sed occulto latrocinio, &
 quia sum tuus per familiaris, timeoque,
 si secus quocumque alio modo resti-
 tuam, ne ego fur deprehendar; fingo,
 tempore tuarum nuptiarum, dono tibi
 gemmam donare, auro insertam ejus-
 dem valoris, ac furtum, re vera tamen
 tuum redditurus: liberaborne sic onere
 restitutionis, quo gravabar? ratio du-
 bitationis est, quia certo moraliter, vel
 saltem probabiliter scio, te utpotè gra-
 tissimum virum, mihi alterum tan-
 tum in aliqua simili occasione redona-
 turum; non redonaturum, nisi ego an-
 tea donassem. Respondeo, cum hæc re-
 donatio sit ex mera liberalitate, ad
 quam ego amicum, nec induxi, nec ob-
 ligavi, non dicor, nisi indirecta causa
 illius, seu non sum absolute illius cau-
 sa, sed solum occasio; quare cum peri-
 culo meæ famæ sit causa proportionata
 me excusans à cooperatione hujus no-
 vi detrimenti, quod ex occasione mei
 ficti muneris patitur amicus, non pec-
 cabo, nec ad restitutionem consequen-
 ter obligabor: confirmatur, quia ad vi-
 tandam infamiam notabilem, licet dis-
 ferre restitutionem, immò & non resti-
 tuere, cum fama sit bonum superioris
 ordinis, ut alibi a diximus, cur ergo idè
 non procedat in casu hujus occultæ re-
 stitutionis, quæ magis favet creditori?
 ex quo vides, idem (si absit propor-
 tionata causa) fieri licitè non posse.

a *sup. cum de adulterio.*

An satisficiam debito justitiæ, par
 donum gratuitum, immemor dicti de-
 biti, vide apud Trullench b affirman-
 tem, aliosque.

b *Trullench, in Dec. t. 2. lib. 7. c. 4. d. 5.*
Restitutio.